

Katarzyna Czornik

"Izrael", Ralf Balke, tł. Jan Koźbiał,
Warszawa 2005 : [recenzja]

Studia Politicae Universitatis Silesiensis 3, 299-305

2007

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ralf Balke: *Izrael*. Przełożył Jan Koźbiał
Warszawa 2005, s. 215

Konflikt izraelsko-palestyński (określany mianem konfliktu bliskowschodniego) od przeszło pół wieku warunkuje realia w rejonie Bliskiego Wschodu. Niewątpliwym bodźcem, który sprawił, że obszar ten w ciągu kilkudziesięciu lat zyskał miano jednego z najbardziej konfliktogennych regionów świata, stało się proklamowanie (14 maja 1948 r.) i permanentne umacnianie pozycji państwa Izrael wśród krajów arabskich. Dokonując w tym momencie pewnej retrospekcji, warto podkreślić, że do początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku znaczenie Bliskiego Wschodu opierało się w polityce międzynarodowej na dwóch głównych filarach. Z jednej strony był on zasadniczo postrzegany przez pryzmat wojen toczonych pomiędzy Izraelem a państwami arabskimi, z drugiej zaś – w kategoriach rywalizacji Stanów Zjednoczonych i ZSRR o wpływy w regionie dla nich strategicznym (w tym zaangażowania USA po stronie Izraela, ZSRR zaś – na rzecz krajów arabskich i Organizacji Wyzwolenia Palestyny). W ciągu kilkudziesięciu lat wielokrotnie pojawiały się inicjatywy pokojowe, zarówno ze strony krajów arabskich, państw zachodnich, jak i organizacji międzynarodowych, nie przynosząc jednakże trwałego rozstrzygnięcia sporu. Wieloaspektowość stale narastającego antagonizmu, w tym wciąż powracający problem uchodźców palestyńskich „wegetujących” w państwach arabskich, jak również brak platformy i woli dla uzgodnienia wspólnego stanowiska, okazały się barierą nie do pokonania w ówczesnych uwarunkowaniach politycznych. Nie mniej jednak zmieniające się okoliczności międzynarodowe, przemiany polityczno-ustrojowe, jakie dokonały się w globalnym układzie sił na przełomie lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, a także agresja Iraku na Kuwejt w 1990 roku stały się w swej istocie przyczynkiem do

pewnego przewartościowania bliskowschodnich dylematów oraz rozpoczęcia dialogu pokojowego pomiędzy stronami konfliktu.

W związku z tym w ostatnim dziesięcioleciu XX wieku w stosunkach arabsko-żydowskich dokonał się prawdziwy przełom. Początek nowemu etapowi we wzajemnych relacjach dał wynegocjowany w Oslo, a podpisany w Waszyngtonie 13 września 1993 roku układ zwany „Deklaracją zasad” o ustanowieniu przejściowej Autonomii Palestyńskiej. 4 maja 1994 roku w Kairze podpisano „Układ o ograniczonej Autonomii Palestyńskiej w strefach Gazy i Jerycha”. 28 września 1995 roku Jaser Arafat i Icchak Rabin podpisali w Waszyngtonie traktat w sprawie rozszerzenia Autonomii (tzw. Oslo II). W Wye Plantation wynegocjowano kolejny układ, który został podpisany 23 października 1998 roku w Waszyngtonie przez Benjamina Natanjahu, Jasera Arafata i Billa Clintona, z kolei 4 września 1999 roku Ehud Barak i Jaser Arafat podpisali w Szarm el-Szejk porozumienie (tzw. Wye II) o realizacji memorandum z Wye Plantation. Porozumienia te pozwoliły z jednej strony na poszerzanie granic Autonomii Palestyńskiej, z drugiej zaś – dały Palestyńczykom nadzieję na powstanie w niezbyt odległej przyszłości państwa palestyńskiego, co szczególnie ważne – w pełni suwerennego.

Jednakowoż na początku XXI wieku, choć wiele było prób uregulowania sytuacji na Bliskim Wschodzie, proces pokojowy wciąż pozostaje kwestią otwartą. Mimo nakreślenia ram czasowych i zasad normalizacji stosunków, pojawienia się licznych, nowych projektów pokojowych, jak chociażby „mapa drogowa”, plan zaproponowany przez tak zwany Kwartet Bliskowschodni, ostateczne rozwiązanie bliskowschodniego dylematu wydaje się odległą perspektywą. Niewiele bowiem zmieniły tak istotne wydarzenia z 2004 i 2005 roku, jak śmierć Jasera Arafata (w listopadzie 2004 r.), wycofanie Izraela ze strefy Gazy (w sierpniu 2005 r.) czy choroba Ariela Szarona, która uniemożliwiła mu dalsze sprawowanie zajmowanego urzędu premiera Izraela (styczeń 2005 r.). Izrael, jako strona toczącego się konfliktu, państwo walczące z islamskim fundamentalizmem i terroryzmem, jak również oddany, a przy tym jeden z nielicznych sojuszników Stanów Zjednoczonych w tej części świata, także pozostanie więc najprawdopodobniej na długo w centrum uwagi społeczności międzynarodowej.

Znaczenie tejże niezwykle interesującej problematyki bliskowschodniej, z właściwym jej szczególnym wyeksponowaniem roli państwa Izrael w regionie, podjął Ralf Balke, dziennikarz z Düsseldorfu mający w swoim dorobku zawodowym wiele artykułów z zakresu podejmowanej tematyki, w książce pod tytułem *Izrael*. Jak można zauważyć po lekturze omawianej publikacji książkowej, stanowi ona zaledwie kolejną pozycję wśród wielu już opracowań o tejże tematyce – kolejną, niemniej jednak niewyróżnia-

jąca się pod względem treściowym od innych opracowań. Można już na wstępie stwierdzić, iż autor nie podołał zadaniu, jakim jest dogłębna analiza oraz wnoszenie nowych akcentów, stałe poszerzenie zakresu wiedzy w płaszczyźnie problemowej. Ralf Balke nie wykazał się dociekliwością naukową, która winna cechować dziennikarza podejmującego tak znaczącą dla stosunków międzynarodowych problematykę.

Należy wskazać, iż wspomniane opracowanie pod tytułem *Izrael*, według zamysłu Ralfa Balkego zostało podzielone na pięć zasadniczych rozdziałów oraz trójelementowy aneks, na który składają się: *Izrael – podstawowe dane* (statystyczne ujęcie państwa Izrael – urzędowa nazwa, powierzchnia, największe miasta, języki, religie, podział administracyjny, jednostka monetarna, poziom inflacji, bezrobocie, PKB); tablica chronologiczna – ukazująca tylko najważniejsze wydarzenia w dziejach Izraela od VIII tysiąclecia p.n.e. do 2005 roku, czyli ewakuacji żydowskich osiedli ze Strefy Gazy; *Izrael w Internecie* – wykaz najważniejszych dzienników izraelskich dostępnych *online* w języku angielskim, wykaz kilku stron internetowych również w języku angielskim na temat izraelskiej kultury, gospodarki, polityki, turystyki, adres izraelskiej rządowej strony informacyjnej, ambasady izraelskiej w Polsce, izraelskiej organizacji praw człowieka Be-Celem oraz stron poświęconych kibucem. Warto również dodać, iż we wstępie autor daje krótki opis geograficznych uwarunkowań charakteryzujących państwo Izrael.

Dokonując syntetycznego przedstawienia kwestii poruszanych przez autora w poszczególnych rozdziałach, należy stwierdzić, iż w rozdziale pierwszym zatytułowanym *Historia*, a podzielonym na dwa podrozdziały, autor próbuje odpowiedzieć na pytanie: Do kogo należy tak zwana Ziemia Święta i do kogo należy Jerozolima? Starając się wskazać na genezę państwa Izrael, na terytorium zdominowanym przez ludność arabską, autor sięga w swoich rozważaniach do czasów bardzo odległych historycznie. Wskazuje za Księgą Rodzaju, rok w przybliżeniu 1800 p.n.e. jako moment wyjściowy dla historii Izraela. Wówczas bowiem ziemię obiecaną zamieszkiwał Abraham, z którego „wyszło dwanaście pokoleń synów Izraela”. Po krótko omawiając kolejne etapy kształtowania się izraelskiej państwowości, znaczenia ziemi Kanaan, powstania Królestwa Izraela, rządów Dawida i Salomona, a w końcu panowania asyryjskiego, babilońskiego, perskiego oraz rzymskiego, autor przytacza kilka cytatów z Biblii, które z założenia powinny po części pozwolić czytelnikowi na uświadomienie sobie rangi religii i tradycji dla mieszkańców Ziemi Świętej. Podrozdział pierwszy kończy autor na XIX wieku, panowaniu osmańskim, drugi zaś podrozdział zaczyna od wskazania na rodzący się ruch syjonistyczny, stosunek Wielkiej Brytanii do kształtującego się syjonizmu, kwestię żydowską w okresie dwóch wojen światowych, aż do proklamowania państwa Izrael.

Rozdział drugi zatytułowany *Izrael i konflikt bliskowschodni*, również podzielony na dwa główne podrozdziały, został poświęcony w części pierwszej omówieniu kolejnych wojen arabsko-żydowskich, począwszy od wojny o niepodległość (1948 r.), przez wojnę o Kanał Sueski (1956 r.), wojnę sześciodniową (1967 r.), wojnę Jom Kipur (1973 r.), aż do układu pokojowego zawartego pomiędzy Izraelem a Egiptem w Camp David w 1978 roku. Podrozdział ten autor kończy niezwykle ważnymi słowami, jakie już w 1978 roku wypowiedział izraelski minister spraw zagranicznych Abby Eban: „Po dwóch lub trzech latach autonomii palestyńskiej pomysł utworzenia państwa palestyńskiego nie wyda się już Izraelczykom tak straszny”, co zaś sugeruje, iż koncepcja później zrealizowana w postaci Autonomii Palestyńskiej pojawiła się w umysłach mężów stanu tego regionu już w latach siedemdziesiątych. Kolejna część nazwana *Walka o pokój* ukazuje czytelnikowi najważniejsze wydarzenia, jakie miały miejsce pomiędzy wojną w Libanie, układem z Oslo o powstaniu tymczasowej Autonomii Palestyńskiej, a wybuchem drugiej intifady oraz jej implikacją w postaci oblężenia Ramallah i uwięzienia Jasera Arafata w jego siedzibie. Autor kończy rys historyczny dokładnie na 1 maja 2002 roku – dacie zakończenia oblężenia Ramallah.

Kolejny rozdział *Polityka i społeczeństwo* autor poświęca czterem zasadniczym kwestiom, co ujmuje w kolejnych podrozdziałach noszących odpowiednio tytuły: *System polityczny*, *Mozaika etniczna*, *Wojsko*, *Izrael i Niemcy – stosunki o specjalnym charakterze*. Ralf Balke odnosi się w swoich rozważaniach do kwestii takich, jak funkcjonowanie partii politycznych w Izraelu oraz systemu wyborczego, kwestia ortodoksji wśród społeczności żydowskiej, składu etnicznego Izraela, nabywania obywatelstwa, problemu uchodźców palestyńskich czy też do kwestii militarnych, znaczenia kobiet dla izraelskiej armii. Spektrum podejmowanych zagadnień w tym rozdziale jest niezwykle bogate, jednakże nie sposób dokonać zasadniczych rozważań na zaledwie kilkudziesięciu stronach, co czyni autor. Faktem pozostaje, iż każda z wymienionych kwestii wymaga odrębnego przestudiowania, to zaś, czego dokonuje Ralf Balke, należy określić jako szkic problemu. Podobny zarzut można postawić autorowi co do kolejnych dwóch rozdziałów. Przedostatni rozdział nosi znamieny tytuł *Gospodarka*, ostatni zaś – najkrótszy, piąty rozdział to *Kultura*. Podejmowane w nich zagadnienia stanowią zaledwie wyliczenie bardziej bądź też mniej problematycznych zagadnień, oczekujących poważnej penetracji naukowej.

Dokonując oceny tekstu autorstwa Ralfa Balkego, konieczne wydaje się stwierdzenie, iż pierwsze trzy rozdziały zostały przez autora najbardziej rozbudowane, kolejne dwa zaś to zaledwie zasygnalizowanie pewnych, nie mniej ważnych czy też niezwykle interesujących kwestii. Należy przy tym wyraźnie podkreślić, iż tytuł książki nie do końca pozostaje

je adekwatny do zawartej w niej treści. Nadając pracy krótki, aczkolwiek pod kątem treściowym ogromnie pojemny tytuł *Izrael*, autor nie powinien skupiać się w głównej mierze na kwestiach historyczno-wojenno-politycznych, ale wskazać również na inne aspekty funkcjonowania państwa żydowskiego w regionie bliskowschodnim (*stricte* arabskim) oraz powiązania sojusznicze Izraela ze Stanami Zjednoczonymi („advokatem” państwa żydowskiego na forum międzynarodowym), co stanowi niewątpliwie o kształcie izraelskiej polityki wobec państw arabskich, a także przestrzegania, a raczej nieprzestrzegania i niedostosowywania się do, rezolucji Rady Bezpieczeństwa Narodów Zjednoczonych (by wspomnieć tylko najbardziej znane rezolucje 242 z 22 listopada 1967 r., czy też 338 z 22 października 1973 r.).

W pracy tej dostrzegalny, a nawet rzec można – odczuwalny, jest zaś niedostatek pewnych koniecznych, przy podejmowaniu tematyki bliskowschodniej, zagadnień. Uzasadnione wydaje się więc twierdzenie, iż autor chcąc wskazać czytelnikowi na istotę dylematu bliskowschodniego, którego jedną z fundamentalnych przyczyn stało się właśnie proklamowanie powstania państwa Izrael, powinien zachować równowagę pomiędzy ekspozycją historii Izraela a wskazaniem na uwarunkowania zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne stanowiące o polityce Tel Awiwu, a których powierzchowna analiza dokonana w omawianej pracy może budzić znaczne wątpliwości i zastrzeżenia. Ralf Balke praktycznie pomija, bądź też za ledwie sygnalizuje, tak fundamentalne kwestie o charakterze wewnętrznym jak: aspekty kulturowe – w tym ogromne przywiązanie do tradycji, funkcjonujący od stuleci system wartości i przekonań religijno-politycznych, który pomógł przetrwać Żydom okres diaspory, determinanty ekonomiczne oraz wojskowo-militarne (znaczenie Mosadu czy broni atomowej w regionie), postrzeganie przez społeczeństwo żydowskie kilkudziesięcioletniego konfliktu izraelsko-palestyńskiego, znaczenie stereotypów w relacjach arabsko-żydowskich, dominującą w państwie ideologię, system partyjny (zachodzące w nim zmiany) i polityczny, wpływ izraelskiego establishmentu oraz wybitnych jednostek (jak chociażby Mosze Dajan, Golda Meir, Menachem Begin, Icchak Rabin, Szimon Peres czy Ariel Szaron) na formułowanie wizji oraz strategii polityki zagranicznej i wewnętrznej Izraela, jak również uwarunkowania o charakterze zewnętrznym, wśród których warto wskazać chociażby na zmiany, jakie zaszły w regionie bliskowschodnim w okresie pomiędzy 1948 rokiem a początkiem XXI wieku, pozycję Izraela w regionie oraz charakter powiązań pomiędzy państwem żydowskim a państwami Zachodnimi (zwłaszcza USA), a w końcu globalną percepcję państwa Izrael.

Konstatując, warto więc podkreślić, iż *conditio sin equa non* dla zrozumienia istoty bliskowschodnich dylematów (w szerokim ujęciu), a nawet

dla samego powstania, przetrwania i funkcjonowania państwa Izrael (w wąskim ujęciu), pozostaje dogłębna analiza determinant polityki wewnętrznej oraz zagranicznej Izraela, której w pracy Ralfa Balkego wyraźnie zabrakło. Opracowanie Balkego stanowi jedynie swoiste, treściowo bardzo ubogie wprowadzenie do „problematyki żydowskiej”, nie wspominając o znacznie szerszym spojrzeniu na całość i odniesieniu tejże pracy do problematyki bliskowschodniej. Można rzec, iż jest to jedynie wąskie kompendium wiedzy, przeznaczone dla czytelników nieorientujących się w niezwykle skomplikowanych kwestiach i wielopłaszczyznowych dylematach bliskowschodnich. Zapoznanie się bowiem z książką Ralfa Balkego z całą pewnością nie poszerza wiedzy z tego zakresu, nie stanowi żadnego *novum* wśród opracowań o tej problematyce, jest zaś zaledwie odtworzeniem, kompilacją spektrum informacji, zarówno powszechnie znanych, jak i powszechnie dostępnych w innych wartościowych opracowaniach.

W związku z tym opracowanie *Izrael* można zaliczyć do kategorii prac o charakterze *stricte* odtwórczym. Ponadto, sam fakt, iż praca o tak treściowo pojemnym tytule liczy zaledwie 215 stron, przy czym część stanowią mapy (w tym jednym przypadku jest to pozytywny aspekt tejże publikacji, gdyż nie sposób opisywać kolejnych zmian i zależności terytorialnych dokonujących się w ramach takich obszarów terytorialnych jak: Izrael, Strefa Gazy, Zachodni Brzeg Jordanu, Jerozolima czy Autonomia Palestyńska bez ich wizualizacji w postaci mapy), liczne fotografie oraz tabelkowe ujęcia najważniejszych informacji, niewątpliwie świadczy już o poziomie rozważań prezentowanych w omawianej pracy oraz wysuwanych przez autora wniosków (których zresztą zasadniczo brakuje). Autor podaje jedynie „suche fakty”, wymienia i w sposób niezwykle zwięzły (co w tym przypadku jest na niekorzyść autora i pracy), a nawet bardzo powierzchownie, opisuje kolejne wydarzenia, podaje daty i nazwiska, nie dokonując przy tym analizy zachodzących procesów, nie podejmuje trudu, by zadać pytanie o przyczyny i dokonać interpretacji skutków procesów cechujących ten tak dynamiczny region świata. Jeśli zaś pojawia się w pracy zasadnicza refleksja, to ma ona charakter jednozdaniowego podsumowania. Fakt ten znacznie obniża wartość publikacji. By podać przykład, autor dokonał omówienia tak fundamentalnych dla polityki i pozycji regionalnej Izraela kwestii, jak pięć wojen arabsko-żydowskich, na zaledwie 25 stronach (s. 64–89), przy czym na temat każdej z nich powstały niezwykle cenne prace liczące po kilkaset stron.

Reasumując, należy stwierdzić, że opracowanie Ralfa Balkego pod tytułem *Izrael* to zaledwie skromne *vademecum* po państwie Izrael. Powierzchowne dotknięcie problemu, bez uwzględnienia wielu koniecznych aspektów. Czytając prezentowaną publikację książkową, wydaje się, iż zamierzeniem autora było stworzenie „przewodnika”, a nie pomnożenie i posze-

rzenie jak dotychczas bardzo licznych opracowań o tematyce bliskowschodniej, na co autor miał ogromną tematyczną szansę, gdyż jak sam pisze, na pierwszych stronach w swojej pracy: „W Ziemi Świętej nigdy nie jest nudno. [...] W mediach doniesienia z Izraela pojawiają się prawie codziennie. Zawsze jest coś nowego – proces pokojowy w toku, kryzys rządowy czy spektakularne akcje militarne. Tylko w Waszyngtonie i w Moskwie jest więcej dziennikarzy niż w Jerozolimie”.

Katarzyna Czornik